

Jouni ja Satu Moshnikoff, joulukuussa 2006

Selvitys koltansaamen nykytilasta ja tarpeellisista toimenpiteistä

Kolttien lukumäärä

Suomessa asuu noin 500–600 kolttaa, joista vajaa 400 asuu Inarin kunnassa nk. koltta-alueella. Norjan Neidenissä asuu vajaa 30 kolttaa ja Venäjällä arviolta 1000–1500 kolttaa. Yksittäisiä koltta ja koltta-perheitä löytyy lisäksi mm. Ruotsista, Saksasta, Yhdysvallasta ja Kanadasta.

Sevettijärvellä asuvien kolttien lukumäärä vähenee tällä hetkellä, sillä väki joutuu muuttamaan työn perässä muualle. Poronhoito, luontoistalous ja muutamat palvelutyöpaikat eivät elätä kaikkia. Jos kuitenkin Sevettijärvelle suunnitellut hankkeet, mm. koltta-perinnekeskus ja vanhusten palvelutalo, toteutuvat, työpaikkojen lukumäärä tulee kasvamaan huomattavasti. Positiivista kylän kehittämisen kannalta on myös se, että monet pois muuttaneet, etenkin nuoret perheet ovat halukkaita palaamaan synnyinseudulleen, jos vain olisi työtä.

Nellimin asukasmäärä vähenee Sevettijärven tapaan, mutta toisaalta Keväjärvellä ja Ivalossa asuvien kolttien lukumäärä on kasvussa. Monet Sevetin ja Nellimin nuoret koltta-perheet ovat muuttaneet Keväjärvelle ja Ivaloon, jossa on ainakin jonkin verran työtä tarjolla.

Tällä hetkellä Sevettijärvellä ja Nellimissä on vain muutama alle kouluikäinen lapsi. Nellimistä koulu on lakkautettu jo vuosia sitten ja Sevettijärven koululle mietitään lisätoimintoja, jotta se voitaisiin säilyttää.

Koltansaamen puhujat

Koltansaamen puhujien lukumäärää on vaikea arvioida, mutta se lienee noin 250-300. Koltansaamen taitoa on vastikään kartoitettu (Jefremoff 2005). Sevettijärven alueella 90 % koltista puhuu koltansaamea, 26 % osaa kirjoittaa koltansaamea ja 10 % ei osaa koltansaamea lainkaan. Vastavat luvut Nellimin alueella ovat: suullinen kielitaito 48 %, kirjoitustaito 2 % ja 52 % ei kielitaitoa lainkaan. Keväjärven alueen koltista 30 % osaa puhua koltansaamea, 8 % osaa kirjoittaa ja 72 % ei osaa lainkaan koltansaamea.

Hälyttävää on se, ettei nuorempi sukupolvi enää puhu koltansaamea äidinkielenään. Nuorin äidinkielenään koltansaamea käyttävä on jo yli 30-vuotias. Myönteistä puolestaan on se, että nuorin sukupolvi on alkanut käyttää koltansaamea toisena äidinkielenään suomen rinnalla, kiitos kieliopetuksen. Vahvoja koltansaamen osaajia on siis kasvamassa, mutta se, elpykö heidän voimin koltansaamen kieliyhteisö, riippuu olennaisesti koltta-alueella tarjottavista kieli- ja kulttuuripalveluista sekä työmahdollisuuksista.

Nykyisin koltansaamea puhutaan lähinnä kotona sekä sukulaisten ja naapurusten kesken, jonkin verran asioinnissa, kirkossa ja työssä. Esimerkiksi porohoitotyössä koltansaame on työkieli.

Koltansaamen opiskelu

Koltansaamea on opiskeltu 1970-luvulta alkaen, kun koltansaame oli saanut ortografian (liite 1). Mikko Korhosen, Jouni Moshnikoffin ja Pekka Sammallahten laatima ”Koltansaamen opas” ilmestyi 1973. Oppaassa oli aapisen (Sammallahti 1975) ja Säämodđâz-lehden (Kolttautiset; ilm. 1978–1986; liite 2) ohella ensimmäisen kerran julkisesti esillä koltansaamen kirjakielen ortografia.

Inarin kunnan ala-asteen kouluissa on opiskeltu koltansaamea Sevettijärvellä vuodesta 1972 lähtien, Nellimissä 1980-luvulta alkaen ja Akujärvelläkin muutamia vuosia ennen koulun lakkauttamista vuonna 2004. Ivalon ala-asteella on ollut koltan opetusta vaihtelevasti oppilastilanteen mukaan, esim. vuonna 2006 on ollut kaksi koltanopiskelijää.

Sevettijärvi sai yläasteen vuonna 1990 ja siellä on voinut opiskella koltansaamea valinnaisaineena sen perustamisesta lähtien.

Ivalon lukiossa on koltansaamea opiskeltu 2000-luvun alusta lähtien etäopetuksena, jota annetaan Sevettijärven koululta. Vuodesta 2004 alkaen on voinut kirjoittaa koltansaamen kokeen vieraana kielenä ylioppilaskirjoituksissa. Tähän mennessä 3 opiskelijää on tehnyt näin.

Inarin kunnan kansalaisopisto on järjestänyt muutamia koltansaamen alkeiskursseja. Koltansaamen aikuisopiskelua jarruttaa sopivien oppimateriaalien ja ennen kaikkea opettajien puute. Saamelaisalueen koulutuskeskus haluaisi järjestää koltansaamen kursseja, mutta resurssipulansa vuoksi ei ole voinut tehdä sitä.

Syksyllä 1997 Sevettijärvellä aloitettiin lasten kielipesätoiminta (liite 3). Se jouduttiin kuitenkin lopettamaan varojen puutteessa keväällä 2001. Kielipesän käyneet lapset ovat oppineet koltan-

saamea niin hyvin, että ovat koulun aloitettuaan opiskelleet sitä äidinkielenä Sevettijärven koulussa. Lisäksi he ovat opiskelleet muutamia aineita kuten ortodoksista uskontoa, ympäristötietoa ja käsitöitä koltansaameksi. He toivovat, että voisivat kirjoittaa ylioppilaskirjoituksissa koltansaamen äidinkielen kokeen.

Koltan kirjakieli ja kirjallisuus

Koltansaamen nykyisen ortografian kehittäminen on vienyt parikymmentä vuotta. Kirjakielen suurimpana kehittäjänä voitaneen pitää Sevettijärven koulua, sillä sen tarvitseman kirjallisen oppimateriaalin tekijöinä ovat olleet yhteistyössä niin opettajat ja oppilaat kuin myös heidän vanhempansa. Tähän päivään mennessä onkin julkaistu lähinnä koltansaamenkielistä oppimateriaalia, muutamia koltansaamenkielisiä kaunokirjallisia teoksia sekä ortodoksisen kirkon tarpeita varten koltansaameksi käännettyinä pari rukouskirjaa, Johanneksen evankeliumi ja osia liturgiasta. Merkittävimpiä koltansaameksi käännettyä kaunokirjallisia teoksia ovat ”Pikku prinssi” (De Saint-Exupéry 2000) sekä ”Kuun metsä” (Crottet 2006). Myös lasten ”Pörripeikko”-kirjasarjasta (Borg 1996 ja 1997) on osia käännetty koltaksi.

Tulevaisuuden näkymät ja kiireelliset toimenpiteet

Koulutus

Suurin koltansaamen koulutuksen este on opettajien puute. Varttuneemmalle väelle tulisi opettaa heidän äidinkielenään puhumansa kielen kirjoitustaito. Keski-ikäinen väestönosa tarvitsisi kursseja sekä suullisen että kirjallisen kielitaidon oppimisessa. Nuoremmat, peruskoulussa ja lukiossa koltansaamea opiskelleet kaipaavat kielioppia ja jatkokoulutusta.

Ala-asteella koltansaamea äidinkielenä opiskelevat tarvitsisivat eri kouluaineisiin koltansaamenkielisiä oppikirjoja.

Ylioppilaskirjoituksiin tarvittaisiin koltansaamen äidinkielen koe.

Uusi saamen kielilaki vuodelta 2002 edellyttää Saamelaisalueen virkojen ja toimien haussa saamen kielitodistusta kielitaidon osoittamiseen. Kielitaito vaikuttaa myös palkkaukseen. Koltansaamessa ei voi suorittaa yleistä kielitutkintoa. Kielitutkinto on suunnitteilla, mutta sen vaatimasta sekä kirjallisesta että suullisesta tutkintomateriaalista on pulaa samoin kuin tutkinnon arvioijista.

Vakinaisen kielenkääntäjän tarve

Kielilain mukaan saamelaisten kotiseutualueella saamelaisella on oikeus käyttää viranomaisten kanssa asioidessaan saamen kieltä. Lisäksi kuulutukset, ilmoitukset, julkipanot sekä muut yleisölle annettavat tiedotteet, lomakkeet täyttöohjeineen jne. tulee laatia saamenkielisinä. Saamelaiskäräjien kielitoimistoon tarvitaan vakinainen koltansaamen kääntäjä tätä työtä varten, joka nyt tehdään ostopalveluna.

Kääntäminen koltansaameen on samalla uuden sanaston luontia ja terminologista työtä. Virkakieleen kuuluvaa terminologiaa ei kuitenkaan saada vakiinnutetuksi ilman koordinoivaa kääntäjää. Tarvitaan vakinaista koordinoivaa kääntäjää, joka neuvottelee esim. kielenhuoltajan tai -huoltajien ja kääntäjien kanssa. Näin kirjakieltä pystyttäisiin kehittämään vakaalla pohjalla.

Kielenhuolto

Kielenhuoltajan tarve on suuri. Olisi hyvä, jos saataisiin vakinainen kielenhuoltaja, joka voisi toimia yhteistyössä vakinaisen kielenkääntäjän kanssa. Nykyisin sekä luottamusmiehen toimisto että kääntäjät ottavat yhteyttä tuntemiinsa koltansaamen taitajiin kielellisissä ongelmissaan. Monesti koltansaameksi kirjoittaville tulee eteen sellaisia ongelmia, joihin on etsittävä ratkaisu kylän vanhimmilta asukkailta, koska tietty käsite on nuoremmilta kielen taitajilta jo unohtunut. Tämä olisi erinomainen tapa saada koltansaameen vakiintunut, etenkin nykyajan kielellisiä tarpeita vastaava, yhtenäinen sanasto.

Tietoteknisiä ongelmia

Koltansaamen ortografiaan kuuluu useita merkkejä, jotka poikkeavat suomen kielen ortografiasta. Merkit ovat âÂ, čČ, ʒŽ, žŽ đĐ, ğĞ, ğG, kĶ, ηŊ, õÕ, šŠ ja žŽ sekä pehmenysmerkki ´. Koltansaamen kirjoittaminen vaatii tällä hetkellä vielä tietoteknistä viitseliäisyyttä ja perehtyneisyyttä. Vaikka kirjoittajat onnistuvatkin saamaan aikaan kaikki tarvittavat merkit, ratkaisut ovat usein

yhteensopimattomia ja merkit muuttuvat vääriksi ja tunnistettamattomiksi siirrettäessä tekstiä toiseen koneeseen tai järjestelmään. Tuloksena tästä esim. sanomalehtikuulutusten ja ilmoitusten tekstissä esiintyy edelleen virheellisiä kirjaimia, ”laatikoita” jne. koltansaamen kirjainten tilalla.

Käytössä on kyllä saamelaiskieliä varten laadittuja fonteja erikoismerkkeineen, joiden avulla kirjoittaminen on helppoa. Ongelmana on se, että monet fontit on toteutettu 8-bittiseen ympäristöön, jolloin syntyvät yllä kuvatut ongelmat. Universaalimerkistön eli Unicoden mukaista koodausta on hankalaa noudattaa helpon syöttötavan (näppäimistöajurin) puuttuessa. Merkit eivät ole koltansaamen kannalta ainoa tietotekninen ongelma. Lokalisoinnin puuttuessa mitkään muutkaan toiminnot eivät toimi oikein. Aakkostuksen ongelmat vaikeuttavat etenkin sanakirjatyötä ja luettelointia.

Ongelmallista on myös se, että koltankielisistä kirjoista ja yleensäkin painotuotteista on mahdotonta tehdä ammattimaisesti taitettuja ja tyylikkäitä. Fonttien rajatun merkkikattavuuden takia ei voi hyödyntää kaikkia typografian keinoja ulkoasussa. Nyt kirjat ja muutkin painotuotteet vaikuttavat ulkoasultaan aivan kotikutoisilta eivätkä ole yhtä uskottavia kuin esimerkiksi suomenkieliset kirjat ja painotuotteet.

Aivan olennainen asia koltansaamen kirjakielen kehittämisessä ja edistämisessä on kuvattujen ongelmien poistaminen, jolloin sekä kirjoittaminen helpottuu että lukijat saavat luettavakseen standardeja ja oikeinkirjoitusta paremmin vastaavia tekstejä.

Kielipesä

Keväjärven ja Ivalon lapsille tulisi voida järjestää koltansaamelaista kielipesätoimintaa tai päivähoitoa, jotta he oppisivat äidinkieltänsä voimakkaasti suomalaistavassa kieliympäristössään. Sevettijärven ja Nellimin alueilla samoin kuin muuallakin kolttakylissä voisi sellaisille aikuisille, joiden koltansaamen taito on heikko, järjestää kielipesää vastaavaa toimintaa aikuisille sovelletuna esim. Sevettijärvellä muutaman vuoden ajan toimineen koltankielisen kulttuurisiida-projektin tapaan. Aikuisten toimintaan tulisi ottaa mukaan myös luetun ja kirjoitetun kielen käyttämisen vahvistaminen suullisen rinnalle.

Koltan kielen dokumentoiminen

Vielä elossa olevien, hyvin koltan kieltä osaavien henkilöiden puhuman kielen dokumentointi nauhoille ja videoille sekä tallenteiden litterointi ovat tärkeitä. Tallenteiden avulla voisivat jo oman puhekielensä menettäneet koltat opetella vanhempiansa kieltä sekä huonosti kolttaa puhuvat elvyttää ja kehittää rapistunutta kielitaitoaan. Nauhoista olisi hyötyä myös sekä tutkijoille että muille koltan kielestä kiinnostuneille. Tallenteista kenties löytyisi sellaisiakin sanoja, jotka jo ovat kielestä unohtumaisillaan eikä niitä enää käytetä jokapäiväisessä kanssakäymisessä. Materiaali kartuttaisi myös koltan kielen sanastoa.

Koltankieliset radio- ja tv-ohjelmat

Saamelaisalueella toimii Inarissa kotipaikkaansa pitävä Saamen radio, josta tulee kerran viikossa vajaan tunnin mittainen koltansaamenkielinen ajankohtaisohjelma. Se kuuluu vain saamelaisalueella, ei muualla Suomessa. Koltansaamenkielisiä toimittajia on tällä hetkellä yksi vakinainen ja hänen osa-aikainen avustajansa. Ohjelma-aikaa ja radiotoimittajia pitäisi saada lisää. Kuuluvuusalue pitäisi saada kattamaan koko Suomi, jotta lähetykset tavoittavat myös niitä pienen koltansaamelaisen kieliyhteisön jäseniä, jotka ovat lähteneet alueiltaan muualle.

Saamenkieliset tv-uutiset näkyvät digitaalisina päivittäin, sama lähetys kahteen kertaan tekstitettyinä suomeksi. Uutiset näkyvät kaikkialla Pohjoismaissa. Tv-uutisilla ei ole yhtään koltansaamentaitoista toimittajaa tai edes avustajaa, joten koltansaamea kuullaan harvoin uutislähetyksissä.

Tarvitaan media-alan koulutusta sekä radion että television puolella koltansaamenkielisille toimittajille. Koltansaamenkieliset televisio-ohjelmat olisivat tärkeitä etenkin sen vuoksi, että niitä voi katsella kaikkialla Suomessa, niilläkin alueilla, joihin kolttaradion ohjelmat eivät kuulu. Näin yhteys kotiseutuun ja ennen kaikkea kieleen säilyisi. Digitaaliset radio- ja tv-lähetykset tarjoavat parempaa palvelua pienellekin yleisölle, tässä tapauksessa uhanalaista kotimaista kieltä puhuvalle kieliyhteisölle.

Koltansaamenkielinen lehti

Koltansaamenkielisen lehden julkaisemiseen tarvitaan varoja. Lehti toimisi yhdyssiteenä muualla asuvien kolttien ja heidän kotiseutunsa välillä, toisi kirjoitettua koltansaamea esille, tarjoaisi foorumin kolttakansan omille ajatuksille ja visioille sekä olisi aikanaan mm. kielitutkinnon testimateri-

aalina. Samalla se toimisi muittenkin saamelaisalueen asioiden esiintuojana ja toivon mukaan lisäksi ymmärtämystä eri saamelaisheimojen kesken. Lehti voisi ilmestyä myös sähköisessä muodossa.

Arkistomateriaalit

Monissa arkistoissa, esimerkiksi Kotuksessa, on paljon tutkijoiden ja haastattelijoiden aikoinaan nauhoittamaa koltansaamenkielistä materiaalia. Isovanhempiemme haastattelut ja muistelukset pitäisi saada hyödyttämään uusia sukupolvia entisajan elämästä kertovana materiaalina, mutta ennen kaikkea koltansaamen elvyttäjänä. Niiden sanavarasto rikastuttaisi nykyistä koltansaamea, josta monet tärkeät sanat ovat vaihtuneet suomenkielisiin lainoihin, koska alkuperäinen koltansaamenkielinen sana on unohtunut.

Nauhoitetuista koltansaamenkielisestä materiaalista pitäisi koota arkistotiedot. Sen jälkeen palkata litteroijia, jotka saattaisivat arkistomateriaalin nykyortografialla luettavaan muotoon. Mahdollisesti materiaaleista voitaisiin muokata kirja/kirjoja sekä oppimateriaaliksi että kaunokirjalliseksi tai historiallisiksi lukupaketeiksi koltille itselleen ja muillekin koltta-asioista kiinnostuneille.

Tallenteet ehkä sinällään tai muokattuina sopisivat kielitutkinnon ja äidinkielen koltansaamen ylioppilastutkinnon kuuntelumateriaaliksi, josta on huutava pula.

Tampereen yliopiston musiikintutkimuksen laitokseen on koottu tiedot kolttaleuddien nauhoitteiden sijaintipaikoista. Vanhojen kolttaleuddien litterointi on meneillään.

Kuluvan vuoden aikana aloitettuja toimia kielen ja kulttuurin säilyttämiseksi ja kehittämiseksi

Koltan kielen ja kulttuurin yhdistys

Sevettijärvellä pidettiin 1.11.2006 koltansaamen kielen ja koltansaamelaisen kulttuurin yhdistyksen perustamiskokous. Yhdistys otti nimekseen Saa´mi Nue´tt. Sen kotipaikka on Koltta-alue Inarin kunnassa ja sen virallisia kieliä ovat koltansaame ja suomi. Yhdistys pyritään rekisteröimään

mahdollisimman pian. Yhdistyksen pääasiallisena tarkoituksena on koltansaamelaisen kulttuuriperinnön siirtymisen turvaaminen seuraaville sukupolville, koltansaamen kielen ja koltansaamelaisen kulttuurin elvyttäminen ja kehittäminen, ja siitä tiedottaminen sekä kolttakansan yhteenkuuluvuuden lujittaminen. Yhdistyksen toiminta-alue on kolttien perinteinen asuinalue Suomessa, Venäjällä ja Norjassa.

On erinomainen asia, että koltat ovat nyt itsekin sisäistäneet kulttuurinsa ja kielensä katoamisen uhan, jonka ulkopuoliset ovat todenneet jo aikaisemmin. Kun säilyttämisen ja kehittämisen tarve lähtee ihmisistä itsestään, voidaan odottaa tuloksia. Siitä on hyvänä esimerkkinä inarinsaamen kielen nousu.

Elinkeinot ja kolttakulttuuri käsikädessä –kehittämishanke

Sevettijärven elinkeinojen kehittämiseksi ja kolttakulttuurin säilyttämiseksi käynnistettiin 1.4.2006 kehittämishanke, joka kestää vuoden 2007 lokakuun viimeiseen päivään saakka.

Hankkeen avulla on

- rakennettu Suonikylän kesäpaikan pirtti ja jalka-aitta, jotka on pystytetty Perinnetalon piha-piiriin lammen rannalle aivan aidon näköiseen ympäristöön
- aloitettu 6.9.2006 Suonikylän talvikylässä pidettyjen kokoontumisten tapaan Sevettijärven 'Iloa elämään – Kulttuuri kunniaan' -illat, jotka ovat poikineet tähän mennessä jo pari kylätapahtumaa ja
- vahvistettu aiemmin aloitettua yhteistyötä Venäjän kolttasaamelaisten kanssa.

Kaikki tämä osoittaa, että kolttakansan tietoisuus oman kielensä ja kulttuurin uhanalaisuudesta on herännyt, ja on ryhdytty vastatoimiin kielen ja kulttuurin pelastamiseksi. Kaikesta emme kuitenkaan selviä yksin, vaan tarvitsemme myös ulkopuolista tukea ideoittemme ja projektiemme toteuttamiseen.

Kirjallisuus

- Asp, Erkki & Vakkamaa, Juhani & Aho, Harri: The Skolt Lapps, University of Turku, Series A
N:o 6 Turku 1982 ISBN 951-642-105-9
- Crottet, Robert: MAUNO-poro ja taivaanpalot ss 162-192, Kustannus Puntsi 2003 ISBN 952-5354-16-2
- Ethnos 1978: 3-4 ss 193-212, Etnografiska Museet, Stockholm 1979 ISSN 0014-1844
- Friis, J. A.: En sommar i Finnmarken, Russisk Lapland og Nordkalrren. 1871.
- Gourlie, Norah: A winter with Finnish Lapps. London 1939.
- Haarala, Eino & Vakkuri, Marjukka & Yrttiaho, Eero: LEU'DDIT ELÄVÄT VIELÄKIN,
kenttätutkimuskurssin harjoitustyö 28.4.94 Oulun yliopisto/Rovaniemen
kansalaisopisto
- Hirte, Lisa: The Skolt Sami of Petsamo - A Continous Line of Development 1988
- Holmberg, Uno: Kolttain omistusoikeuksista ja -merkeistä. Kalevalaseuran vuosikirja 7. 1927.
- Holmberg-Harva, Uno: Petsamonmaan kolttien pyhät paikat. Suomalais-Ugrilaisen seuran toim.
58. Juhlakirja Yrjö Wichmanin kuusikymmenvuotispäiväksi. 1928.
- Holsti, Päivi: SUONIKYLÄN KOLTAT VUOSINA 1939-1957, Suomen historian julkaisuja 14,
Jyväskylän yliopiston historian laitos 1990
- Hämäläinen, Antti: Koltta-lappia sanoin ja kuvin. 1938.
- Itkonen, T.: Poroja ja kolttia. Suomen kuvalehti 1926.
- Itkonen, T. I.: Talviretki Koltanlapissa. Joukahainen XIV. 1913.
- Itkonen, T. I. & Nickul Karl: Suonjel. Kuvia kolttalappalaisten maasta. 1936.
- Itkonen, T. I.: Suomen lappalaiset 1945 I ja II, WSOY Porvoo 1948
- Itkonen, T. I.: Inarin itäinen rajaseutu ja sen kolttia-asutus ennen 1900-lukua. Kalevalaseuran
vuosikirja 45. 1965.
- Itkonen T. I.: Koltan-Lapissa kevättalvella 1913. Kalevalaseuran vuosikirja 51. 1971.
- Jefremoff, Irja 2005: Kolttasaamelaiset nyt. Tutkimus kotoutetun kansan elämäntilanteesta uuden
vuosituhannen alussa. Jyväskylä. ISBN 952-91-9026-3.
- Jääskä, Tarja: TERVEYDENHOITAJANA KOLTTASAAMELAISTEN KESKUUDESSA,
Tutkimustyö kevät 1995, Kokkolan Terveystieteiden tutkimuskeskus
- Kasanko, Aleksander: Pyhittäjä Trifon Petsamolainen kolttien valistaja, Ortodoksien kirjallisuuden
julkaisuneuvosto. 1976. ISBN 951-9071-06-7.
- Korhonen, Mikko & Mosnikoff, Jouni & Sammallahti, Pekka 1973: Koltanaamen opas. —
Castrenianumin toimitteita 4. Helsinki.
- Kulonen etc. (toim.): THA SAAMI A Cultural Encyclopaedia, Suomalisen Kirjallisuuden Seuran
Toimituksia 925, Vammala 2005 ISBN 951-746-506-8
- Kytölä, Ritva: KAARINIKASTA KALANPAISTOKEPPIIN petsamonsaamelainen eilinen,
Kotkan Kirjapaino Oy 1999 ISBN 952-91-1041-3
- Kälkäjä, Mirjam: ISÄ YRJÖ Petsamon ja Lapin pappi, Lapin ortodoksinen seurakunta 2002 ISBN
952-91-4584-5
- Lampén, Ernst: Jäämeren hengessä. 1921.

- Lapin Sivisysseura 1932-1982: BÄLGGIS polku, Lapin Sivistysseuran julkaisuja 44 ss 84-91, Jyväskylä 1984 ISBN 951-9076-10-7
- Launis, Armas: Kaipaukseni maa. 1922.
- Launis, Armas: Kotkan laulu. Suomen kuvalehti 1922.
Lehtola, Veli-Pekka: NICKUL rauhan mies, rauhan kansa ss 41-123, Kustannus Puntsi 2000 ISBN 952-5343-05-7
- Lehtola, Veli-Pekka (toim.): INARI AANAR Inarin historia jääkaudesta nykypäivään ss 380-386, Oulu 2003 ISBN 952-91-5767-3
- Linkola, Anni & Linkola, Martti: KOLTTASAAMELAISET / THE SKOLT SÁMI, Saamelaimuseon julkaisu 2, Kuopio 2000 ISBN 951-97845-2-7
- Lukkari, Jouko: Selvitys Suonikylän kolttien sopeutumisesta uusiin olosuhteisiin Näätämön alueella vv 1948-91
- Matvejevna, Siiri: Die Skolt-Samen im Petschenga-Gebiet auf der Kola-Halbinsel vor dem 2. Weltkrieg, Akaki Books, Kopenhagen 1996
- Mikkola, J. J.: Kolttakylän arkisto, Lapin Sivistysseuran julkaisuja 8, Porvoo 1941.
- Morgan, David J.: TECHNOLOGY AND CULTURE-NATURE RELATIONS, Snowmobiles in the evolving lifeway of the Sevettijärvi Skolts, August 1997, Departement of Geography University of Cambridge
- Die Märchen der Weltliteratur: MÄRCHEN AUS LAPPLAND, München 2003 ISBN 3-7205-2270-9
- Nickul, Karl: Suonjel, kolttain maa. Terra 1933.
- Nickul, Karl: Petsamon eteläosan koltankieliset paikannimet kartografiselta kannalta, Maanimittaushallituksen julkaisuja N:o 26, Helsinki 1934.
- Nickul, Karl: Eräs Petsamokysymys. Suonikylän alueesta kolttakulttuurin suojelualue. Terra 1935.
Nickul, Karl: The Skolt Lapp Community Suenjelsijd during the Year 1938, Nordiska Museet, Acta Lapponica V. Uppsala 1948.
- Nickul, Karl: Saamelaiset kansana ja kansalaisina. 1970.
- Paulaharju, Samuli: Kolttain mailta. 1921.
- Pelto, Pertti J.: Individualism in Skolt Lapp Society, Kansatieteellinen arkisto 16 Suomen muinaismuistoyhdistys, Hki 1962.
- Pelto, Pertti J.: The Snowmobile Revolution, University of Connecticut 1987 ISBN 0-88133-287-9
- Pennanen, Jukka & Näkkäläjärvi, Klemetti: SIIDDASTALLAN SIIDOISTA KYLIIN, Inarin saamelaimuseon julkaisuja 3, Pohjoinen Jyväskylä 2000 ISBN 951-749-347-9
- Pinola, Ritva: KOLTTASAAMELAISEN KULTTUURIN TILANNE JA KOTI- JA KOULUKASVATUKSEN MERKITYS KOLTTAKULTTUURILLE, Kasvatustieteiden pro gradu-tutkielma, Lapin yliopisto syksy 1998
- Pohjanpalo, Jorma: Eilispäivän Petsamo. 1970.
- Päivinen, Martti: PYHÄN TRIFONIN PERINTÖ, Lapin ortodoksisen seurakunnan juhlakirja. Pohjois-Karjalan Kirjapaino Oy 1980. ISBN 951-99290-4-5.
- Saarinen, Tuija & Suhonen, Seppo (toim.): Koltat, karjalaiset ja setukaiset - pienet kansat maailmojen rajoilla, Snellman-instituutti 19/1995 ISBN 951-842-167-6
- Seitamo, Leila: Psychological Development in Arctic Cultures, Acta Universitatis Ouluensis Series E Oulu 1991 ISBN 951-42-3232-1

- Sutela & Niva: Sevettijärven kolttien kalastusolot 1970-luvulta 2000-luvulle, Kala- ja Riistaraportteja nro 365, Helsinki 2005 ISBN 951-776-508-8
- Tanner, Väinö: IHMISMAANTIETEELLISIÄ TUTKIMUKSIA PETSAMON SEUDULTA 1 KOLTTALAPPALAISET, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 780, Vammala 2000 ISBN 951-946-184-4
- Tynys, Tapio (toim.): VÄTSÄRI – erämaa järven takana ss 69-74, 90-92, Metsähallitus (2003) ISBN 952-446-203-6
- Törrö, Terhi: SEVETTIJÄRVEN KOLTTASAAMELAISTEN KÄSITYÖPERINNETTÄ – PERINTEEN ELVYTTÄMISTÄ JA YLLÄPITOJA PROSEMINAARI 28.11.94, Taideaineiden ja antropologian laitos Oulun yliopisto
- Vartiainen, Hilja: Koulupaikan neitinä kolttain parissa. 1929.
- Vilkuna, Kustaa: Mikä oli lapinkylä ja sen funktio? Kalevalaseuran vuosikirja 51. 1971.
- Virtanen, E. A.: Lappalaisten yhteiskunnallisia tapoja. Virittäjä 1948.
- Virtanen, E.A.: Kolttalappalaiten kotakunnista. Virittäjä 1951.

Koltansaamenkielinen kirjallinen materiaali vuoteen 2006 mennessä

- Aikio, Samuli ja Annukka: Nijdd mottji ká lllsuábrjen (Tyttö muuttui kultaiseksi koskeloksi). Koltaksi kääntäneet Satu ja Jouni Moshnikoff. 1982.
- Borg, Inga: Tu´rrvuei´vv dááma (Pörripeikko kotona). Koltaksi kääntänyt Seija Sivertsen. 1996.
- Borg, Inga: Tu´rrvuei´vv da puõccuvuázzaž (Pörripeikko ja poronvasa). Koltaksi kääntänyt Seija Sivertsen. 1997.
- Borg, Inga: Tu´rrvuei´vv da káđđtu´lvv (Pörripeikko ja kevättulva). Koltaksi kääntänyt Satu Moshnikoff. 1997.
- Borg, Inga: Tu´rrvuei´vv da tá´lvv (Pörripeikko ja talvi). Koltaksi kääntänyt Satu Moshnikoff. 1996.
- Borg, Inga: Tu´rrvuei´vv vuá´mm mie´ccest (Pörripeikko vanhassa metsässä). Koltaksi kääntänyt Mariia Feodoroff. 1997.
- Crottet, Robert: Mannu meá´cc (Kuun metsä). Koltaksi kääntänyt Vassi Semenoja. Sää´mte´gğ 2006.
- De Saint-Exupéry, Antoine: U´cc Priinsáž (Pikku Prinssi). Koltaksi kääntänyt Claudia Fofonoff. 2000.
- Evvan Evanğe´lium (Johanneksen Evankeliumi). 1988.
- Feodoroff, Anni: Jiá´nnkiõll 3 : Lookkamķ´rjj (Äidinkieli 3 lukukirja). Kouluhallitus, Valtion painatuskeskus 1981.
- Fofonoff, Claudia: Pâášjoogg Laulli (Paatsjoen laulut). 1988.
- Fofonoff, Kati-Claudia: Jánnam muttum nuu´bbioo´ri (Maa muovattu toisin päin). 1999.
- Fofonoff Katri ja Mänty, Sirpa: Mattu saa´nid (Opi sanoja). Kuvasanakirja, Gummerus Kirjapaino Oy 2003.
- Fofonoff, Matleena ja Katri: Öhtt ee´kķ O´lssee da Sáállla mie´ldd (Vuosi Aleksin ja Soollan kanssa). 2000

- Halvari, Inger Haldis ja Semenoja, Sinikka: Laa´mek.
- Halvari, Inger Haldis ja Semenoja, Sinikka: Čuârš âalgaž ğii.
- Holmberg, Veikko ja Helander, Marja: Tu´rr-kamggaž. Koltaksi kääntänyt Sinikka Semenoja.
Davvi Girji o.s. 1995.
- Johanneksen evankeliumi kyyrillisin kirjaimin. 1878. (Suomalainen Kirjallisuuden Seura)
- Knutsson Gösta: Peätt Piõjjna taaurõš (Pekka Töpöhännän ystävä). Koltaksi kääntänyt Seija Sivertsen. Sää´mte´ğğ 2006
- Moshnikoff, Jouko ja Feodoroff, Eveliina: Jue´kknallšem jie´lli (Eläinsatuja). 1985.
- Moshnikoff, Jouni: Sää´nnoocâmke´rjj säämas da lääddas (Sanahakemisto koltaksi ja suomeksi). 1980.
- Moshnikoff, Jouni: Sää´nke´rjj lääddas-säämas-lääddas (Sanakirja suomi-koltta-suomi). Moniste, Saamelaiskäräjät 2002.
- Moshnikoff, Jouni: Suomi-koltta sanakirja. Moniste, Saamelaiskäräjät 2006.
- Moshnikoff, Satu ja Jouni: Jiä´nnkiõll 2 : Lookkamke´rjj (Äidinkieli 2: lukukirja). 1977.
- Moshnikoff, Satu ja Jouni: Jiä´nnkiõll 2 A : Mätt´tõöttâmke´rjj (Äidinkieli 2A harjoituskirja). 1977.
- Moshnikoff, Satu ja Jouni: Koltan kielen alkeiskurssit 1-4 lukiota varten (opetusmonisteet)
- Moshnikoff, Satu ja Minna: Mä´rjj da Ķiurrâl (Marja ja Kiureli). Lukukirja ja työkirja. 1983.
- Moshnikoff, Satu ja Minna: Siõm puäz3ooumsaž (Pikku poromies). Lukukirja ja työkirja. 1984.
- Moshnikoff, Satu ja Minna: Sää´mnijdd Dâmn (Kolttatyttö Domna). Lukukirja ja työkirja. 1985.
- Moshnikoff, Satu: Jiä´nnkiõll 3 : Mätt´tõöttâmke´rjj (Äidinkieli 3 harjoituskirja). 1985.
- Moshnikoff, Satu: Maaddârää´jji mainnâz (Esi-isien tarinoita). 1992.
- Moshnikoff, Satu: Muu vuõssmõs sää´mke´rjj (Ensimmäinen koltankirjani). Kouluhallitus, Painatuskeskus Oy, Pikapaino 1987.
- Moshnikoff, Satu ja Sanila, Tanja: Öömâs åå´reskää´nn (Karjalainen kansansatu Ihmeellinen kukko). 1995.
- Moshnikoff, Satu ja Sanila, Katja: Näkkam mon leäm (Tällainen olen). Lukukirja ja työkirja. 1985.
- Moshnikoff, Satu: Pââibužškooul sää´mkiõll (Yläasteen koltankieli), lukukirja ja työkirja. 1998.
- Moshnikoff, Satu ja Sverloff, Tuomo: Luõsssii´llipä´rnn Mekk (Lohenpyytäjäpoika Mikko). Lukukirja. Toinen uudistettu painos. 1984.
- Moshnikoff, Satu: Ä´nn-Mää´rj mue´rjreiss (Anna-Marian marjamatka). Oheislukemisto. Saamelaiskäräjät, Tornion Kirjapaino Ky 1999.
- Moshnikoff, Satu ja Minna: Siõm puäz3ooumsaž (Pikkuporomies). Oppikirja. Toinen uudistettu painos. Saamelaiskäräjät, Tornion Kirjapaino 2000.
- Moshnikoff, Satu ja Anastasia; Sanila, Tanja: Neâmmâi caarnijdd (Mykkä tsaarintytär). Kolttasatu. Saamelaiskäräjät, Ykkös-Offset Oy 2001.
- Moshnikoff, Satu ja Lintula, Nea: Mä´rjj da Ķiurrâl (Marja ja Kiureli). Oheislukemisto. Toinen uudistettu painos. Saamelaiskäräjät, Tornion Kirjapaino 2002.
- Moshnikoff, Satu ja Jouni; Jefremoff, Virpi: Luõsssii´llipä´rnn Mekk (Lohestaja Mikko). Lukukirja. Toinen uudistettu painos. Saamelaiskäräjät, Ykkösoffset 2003.
- Moshnikoff, Satu ja Anna; Sanila, Tanja: Pâ´ss Treeffan da kue´bžž (Pyhä Trifon ja karhu), kolttalegenda, Saamelaiskäräjät 2004.

- Moshnikoff, Satu ja Minna: Sää´mnijdd Dámnn (Kolttatyttö Domna). Oppikirja, Saamelaiskäräjät 2004.
- Moshnikoff, Satu ja Anna; Moshnikoff, Miia: Pá´ss Treeffan Peäccmest (Pyhä Trifon Petsamossa) kolttalegenda, Saamelaiskäräjät 2006.
- Ortodokslažvuõđ mái´d, mõõzz, mä´htt – ceerkavteâđ ķearjjaž (Ortodoksisuuden mitä, miksi, miten – kirkkotiedon käsikirja). 1999.
- Palismaa, Marjatta: Ää´kk peämmâ´lǵǵ. Koltaksi kääntäneet Vladimir Feodoroff ja Jouni Moshnikoff. 1995.
- Peltonen, Raili: Nuõrr piärjja (Terveydenhoito-opas Nuorille perheille). Koltaksi kääntäneet Feodoroff, Anni; Semenoja, Vassi ja Marja Sinikka. 1989.
- Pää´ss E´ččen Evvan Krystomoozz Liturgia. Ortodoksisen kirjallisuuden julkaisuneuvosto 2002.
- Risttoummi Mo´lidvake´rjj (Pieni rukouskirja). Ortodoksisen kirjallisuuden julkaisuneuvosto 1983.
- Sammallahti, Pekka: Aabbâs : Jiä´nnkiõll 1 (Aapinen: äidinkieli 1). 1975.
- Sammallahti, Pekka ja Moshnikoff, Jouni: Lää´dd - sää´m sää´nnke´rjj (Suomi - koltansaame sanakirja). 1991.
- Sammallahti, Pekka ja Moshnikoff, Jouni: U´cc sää´m - lää´dd sää´nnkeärjaž (Pieni koltansaame - suomi sanakirja). 1988.
- Seierstad, Inger: Peärnaž puõcci á´rnn (Karhunpentu porojen luona). Koltaksi kääntäneet Satu ja Jouni Moshnikoff. 1983.
- Semenoff, Helena: Sää´m pe´ssertuejj (Kolttien helmityö). Tuáimtam Inga Guttorm, Girjegiisá Oy 1991.
- Semenoja, Sinikka: Toben mädd má´te vuäđđ, Oulun Yliopisto 1994
- Semenoja, Vassi: Jiä´nnkiõll 3 A : Mätt´tõõttámke´rjj (Äidinkieli 3A harjoituskirja). 1981.
- Sivertsen, Seija: Pie´ljšoora päärnaž (Peukaloinen). 1996.
- Sivertsen, Seija: SÄÄ´MĶIÖLL (Koltankieli). Koltan kielen oppikirja, kokeilumoniste. Saamelaiskäräjät
- Skals, Dagn: Puõláš pei´vv. Koltaksi kääntäneet Satu ja Jouni Moshnikoff. 1985.
- Skals, Dagn: Puõláš pei´vv harjoituskirja. Koltaksi kääntänyt Seija Sivertsen. 1991.
- Sverloff, Matti: Suomi-koltansaame piensanasto 1989.
- Vars, Ellen Marie ja Semenoja, Sinikka: Vuä´bb (Sisko)
- Vuolab, Kerttu: Kolmm na´zvaanaž (Kolme kaverusta). Koltaksi kääntänyt Sinikka Semenoja.

Äänikirjat

- Fofonoff, Claudia: Pääšjoogg Laulli (Paatsjoen laulut). 1988.
- Fofonoff, Kati-Claudia: Maa muovattu toisin päin – Runoja (2004) (suomeksi)
- Fofonoff, Kati-Claudia: Vanha jäkäläpää (2005) (suomeksi)
- Fofonoff, Kati-Claudia: Suonikylän poluilta (2005) (suomeksi)
- Moshnikoff, Satu: Maaddârää´jji mainnâz (Esi-isien tarinoita), Suomen Äänikirjat Ab 1992
- Semenoja, Sinikka: Toben mädd má´te vuädd, Oulun Yliopisto 1994

Videot

- Neella mää´tk (Peukaloisen retket) osat 1-12

Lakeja

Sää' mkiõll'lää' kkk (Saamen kielilaki) 2003

Sää' mlää' kkk da -asetõs (Kolttalaki) 1995